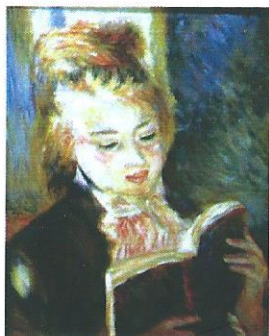


Ad vitam aeternam

Tanulmánykötet
Nagy István
70. születésnapjára



Я – страница пвоему перу



OLVASATOK/READINGS

Az ELTE Orosz Irodalom és Irodalomkutatás –
Összehasonlító Tanulmányok Doktori Programjának
sorozata

OLVASATOK 6.

Sorozatszerkesztők:
KROÓ KATALIN, SZABÓ TÜNDE

AD VITAM AETERNAM

Tanulmánykötet Nagy István
70. születésnapjára

Budapest, 2017

FELELŐS SZERKESZTŐ:
GYÖNGYÖSI Mária

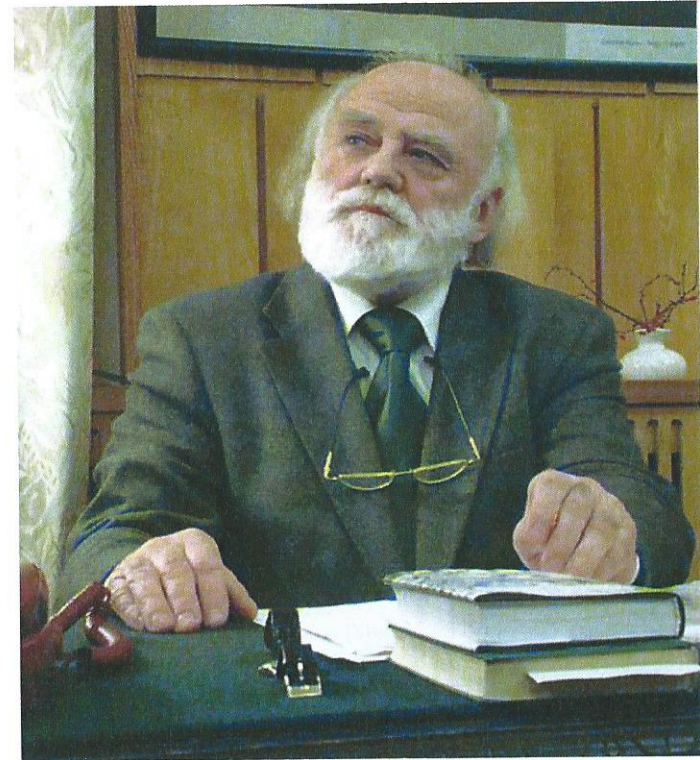
SZERKESZTŐK:
BANCHENKO Aleksandra, JÓZSA György Zoltán,
PALÁGYI Angela és H. VÉGH Katalin

A borítót Pierre-Auguste Renoir *Olvasó fiatal nő* és
Réti István *Olvasó férfi* című képének felhasználásával
Solti Balázs kivitelezte

Készült a Robinco Nyomdában

© A szerzők, 2017
© ELTE BTK Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék
© *Orosz Irodalom és Irodalomkutatás – Összehasonlító
Tanulmányok* Doktori Program, 2017

ISBN 978-963-284-886-0
ISSN 2062-1140



(totális véletlenszerűség vs. összefüggő, értelmes egész) egyidejű érvényességét tartalmazza, két ellentétes állítást helyez mellérendelő viszonyba.

Az egymást nem kizáró, ellentétes világmodellek feloldhatatlan feszültsége ahhoz a problémához hasonlít, amit Csehov művészi rendszerének izomorf egészként való elemzése jelent (Csudakov 1974). Lizsin a hóvihár után nem úgy tér vissza a faluba a munkájához, hogy eldőlt számára a véletlenszerű vs. összefüggő egész problémája. A két ellentétes világmodell egyidejű érvényessége tisztázódott benne. Az olvasó számára, mivel a véletlenszerűséget és az életet összekötő részvétet is szervezett motívumrendszer jeleníti meg, az elbeszélés kompozíciója mégis mint kerek egész képződik le, melynek meg lehet sejteni belső összefüggéseit.

IRODALOM

- CSEHOV Anton Pavlovics. 2004. Hivatalos ügyben. Ford. Szöllősy Klára. In: CSEHOV A. P. *A fekete barát. Elbeszélések 1892–1903.* Budapest, Osiris, 595–608.
- CSUDAKOV A. P. 1974. A művészi rendszer egészként való elemzésének problémája (Az írói világ két modelljéről). *Helikon*, 3–4, 341–355.
- ЛИНКОВ В. Я. 1982. *Художественный мир прозы А. П. Чехова.* М., Изд-во МГУ.
- САЛМА Наталия. 1995. Пушкинские мотивы, реминисценции, аллюзии и их функции в рассказе Чехова «По делам службы». В: *Dissertationes Slavicae: Sectio Historiae Litterarum 21*, Szeged, 185–203.
- ФАСМЕР Макс. 1987. *Этимологический словарь русского языка: В 4 т.* Т. 3. М., Прогресс.
- ЧЕХОВ А. П. 1977. *Полное собрание сочинений: В 18 т.* Т. 10. М., Наука.

TARTALOM

KROÓ Katalin: Nagy István köszöntő könyve elé. <i>Ad vitam aeternam</i>	7
Vers – fordítás – vers (Marina CVETAJEVA két verse magyar fordításban. BÖRZSÖNYI Péter: Lámpás)	10
SÁRKÖZI Árpád: A „Nagypista”	12
KAPITÁNY Ágnes – KAPITÁNY Gábor: Nagy István hetvenedik születésnapjára	16
*	
BAGI Ibolya: Ny. Zabolockij természetfilozófiai lírája K. Ciolkovszkij kozmizmusa tükrében	24
БАНЧЕНКО Александра: К вопросу об «образе автора»	31
BOROS Lili: Ekphrasis, portré és a művészet szerepének kérdése Lev Tolsztoj <i>Anna Karenina</i> című regényében	38
ENGELNÉ NAGY Éva: A <i>krónika</i> értelmezési lehetőségei Dosztojevskij <i>Ördögök</i> című regényében	47
FARYNO Jerzy: Не котики и не барашки, а малышка вербная	53
GORETITY József: Az irodalmi érték a változó világban. Megjegyzések Jurij Poljakov <i>Gödölye tejben</i> című regényéhez ...	65
ГРЯКАЛОВА Наталия: «Я, пац...». Формы авторской репрезентации эпохи модерна (случай А. Блока)	70
HAJNÁDY Zoltán: Szakmai vélemény Nagy István <i>A szabadító költő. Marina Cvetajeva Puskin-olvasata</i> című könyvéről	82
HAN Anna: Borisz Paszternak és Marina Cvetajeva levelezéséről	89
HAVAS Ferenc: Bahtyin Marr-interpretációja	95

HEGEDŰS Iván: Az egyházi ének és a liturgikus nyelv helye a XVII. századi Moszkvai Oroszországban	102
HETÉNYI Zsuzsa: A fehér holló. Ilja Ehrenburg (1891–1967) és Nyikolaj Buharin (1888–1938) kapcsolata	110
HORVÁTH Géza: „Blick ins Chaos” – Myschkin und Karamasow oder der Untergang Europas. Dostojewski in Hermann Hesses zwei Essays	114
S. HORVÁTH Géza: Az írásesztus a regényben	123
HORVÁTH Kornélia: Kovács András Ferenc <i>Adventi fagyban</i> <i>angyalok</i> című kötetének néhány orosz vonatkozásáról	131
JANIEC-NYITRAI Agnieszka: Múzeumba zárva. Krzysztof Varga magyar trilógiájának margójára	138
JANURIK Szabolcs: Modern kori önarckép. A magyar <i>szelfi</i> és az orosz <i>целфу</i> szóról	145
JÁSZAY László: Az imperatívuszról átvitt értelemben	152
CS. JÓNÁS Erzsébet: <i>Ványa bá</i> , avagy egy Csehov-szövegelem a jelentésképzés tükrében. A megszólítások Hamvai Kornél fordításában	161
JÓZSA György Zoltán: A Narcissus-kód Balmont <i>Három virágzás</i> című misztériumdramájában	170
KALAFATICS Zsuzsanna: Vlagyimir Szorokin <i>Az opricsnyik</i> <i>egy napja</i> című regényének ideológiai kontextusa	179
KALAVSZKY Zsófia: „Nem kártyázott, nem párbajozott, nem száműzték Szibériába...”. Ahol a biográfia- és a kultusz kutatások találkoznak: az írói biográfia-írás mint elméleti probléma a kortárs orosz irodalomtudományban	187
KOMJÁTI Diána: Hiány és teljességigény Csehov <i>Cseresznyeskert</i> című drámájában	196
KOVÁCS Árpád: Minden szerelem foglalata. Hogyan írta át Marina Cvetajeva Fjodor Dosztojevszkijt?	203

KROÓ Katalin: Mozzanatok a <i>Korunk hőse</i> műfajdinamikájának „klasszikus” kritikai értelmezéseiből	213
LEBOVICS Viktória: <i>A három testőr</i> továbbélése egy kortárs ukrán kisregényben (névtani elemzés)	221
MOLNÁR Angelika: „Lírai próza” és „tájleírás”. Turgenyev: <i>Egy felesleges ember naplója</i>	228
ОСИПОВА Нина: Поэтика «симультанности» в лирике М. Цветаевой в контексте художественных исканий русского авангарда	235
PÁTRÓVICS Péter: Aspektusformák használata lengyel felszólító módú tagadó szerkezetekben	246
PÉTER Mihály: Tyutcsjev „felesleges embere”	254
REGÉCZI Ildikó: Egy klasszikus – XX. század eleji olvasatban. Lev Szesztov Tolsztoj kései műveiről	258
REICHMANN Angelika: Sztavrogin bűne és bűnhődése. J. M. Coetzee <i>Szégyen</i> című regényének dosztojevszkiji intertextusairól	266
SCHILLER Erzsébet: Választott kultúránk. (Kovács András Ferenc): <i>Alekszej Pavlovics Asztrov hagyatéka</i>	274
SZABÓ Tünde: A hagyma-hős. L. Ulickaja <i>Kukockij esetei</i> című regényének egy mellékszereplője	282
SZILÁGYI Zsófia: Látványosan alul. A falu a magyar és az orosz kortárs irodalomban	291
SZŐKE Katalin: Mihail Kuzmin naplói. A műfaj esztétizálásának ellentmondásai	298
URKOM Aleksander: Gondolatok a legújabb szerb–magyar szótárról	306
ВАНДАН Энхзаяа: Особенности передачи концепта <i>Бог</i> в монгольском переводе романа «Братья Карамазовы» Ф. М. Достоевского	313

H. VÉGH Katalin: Az álarcokra hullott lét szimbólumai. Leonyid Andrejev: <i>Fekete álarcok</i>	320
VIG István: Jósika Miklós „szociolingvisztikai” érdeklődése	328
ВОЙТЕХОВИЧ Роман: Эмпедоклом в Этно. Гельдерлин, Цвейг и Марина Цветаева	337
ZIMMERMANN Gerda: Szörfölés Cvetajevával, avagy Marina Ivanovna Cvetajeva és költészete netes utóélete	348
ZOLTÁN András: Szent László és Batu kán	355
ZOLTÁN Dominika: A véletlenszerűség és a részvét motívuma Csehov <i>Hivatalos ügyben</i> című elbeszélésében	362

SZENT LÁSZLÓ ÉS BATU KÁN

Magyar szerző műve orosz fordításban csak a XVII. században tűnik fel Oroszországban (Золтан 2006, Zoltán 2009), de magyarországi vonatkozású irodalmi mű már a XV. század végén is eljut az orosz irodalomba. Ezek közül kétségtelenül a legismertebb az óorosz Drakula-történet (vö. Zoltán 1984, Золтан 2014: 171–194), de ugyanebben az időben a Szent László-legenda bizonyos elemei is felbukkannak Moszkvában egy több különböző eredetű szálból összefont kompilációban.

Ez a szöveg „Az istentelen Batu kán magyarországi megöletése” (Убиение нечестиваго царя Батые въ Угрехъ) címmel az 1247. év eseményei közé illesztve olvasható az óorosz krónikákban (pl. PSRL 7: 157–159, 10: 135–136, 15: 394–395, vö. Hodinka 1916: 463–483; PSRL 25: 139–141, Горский 2001: 218–221). A történet arról szól, hogy Batu kán, miután feldúlta és leigázta az orosz fejedelemségeket, Magyarország ellen fordult, az országot feldúlta, lakóit megölte vagy foglyul ejtette, majd a Magyarország közepén elhelyezkedő Nagyvárad alá érkezett (до самого великаго Варадина града Угорьскаго). Az ország uralkodója akkor egy bizonyos László király (краль Власловъ) volt. A magyarok eredetileg az ortodox kereszténységet vették fel a görögöktől, de mivel nem tudtak idejében írásbeliséget teremteni a saját nyelvükön, a közelükben lévő római katolikusok rákényszerítették őket arra, hogy az ő eretnokségüket kövessék. László király is a római hitet követte egészen addig, míg el nem jött hozzá Szent Száva szerb érsek, aki titokban a görög hitre térítette, s ő adta neki a Vladislav nevet is. László király a tatároktól körülzárt Nagyváradon nem tudta összegyűjteni a seregét, napjait imával és böjtöléssel töltötte a vár közepén emelkedő oszlopon. Innen meglátta, amint a hozzá igyekvő nővérét a tatárok elfogták és Batu elé vezették. Fohászkodni kezdett, majd isteni sugallatra leszállt az oszlopról, ott találta felnyergelt lovát és harci szekercéjét, maroknyi

hívével kitört az ellenségre és megfutamította a tatárokat. Batu a király nővérét magával ragadva menekült, de a király utólérte és megölte. Egyes ottani lakosok szerint az elrabolt hercegnő menekülés közben elrablóját, Batut segítette, ezért a király mindkettőjüket megölte. A csodás győzelem emlékére László királynak lovas szobrot állítottak azon az oszlopon, s ez a szobor még ma is áll.

A legenda ilyen formában kizárólag az orosz forrásokban van meg, a déli szlávoknál ismeretlen. (Ключевский 1871 délszláv népi előzményeket feltételezett, de ilyenek nincsenek.) Megjegyzendő, hogy a Batu megöléséről szóló történet ugyan az évkönyvekben a tatárjárás eseményei közé van beiktatva, azonban csak azok az évkönyvek tartalmazzák, amelyek a XV. század végén keletkeztek.

A történetet a nyugat-európai közönséggel a Habsburg Birodalom követeként Oroszországban járt Siegmund von Herberstein ismertette meg, aki röviden összefoglalta az orosz évkönyvek híradását először 1549-ben Bécsben latin nyelven, majd 1557-ben ugyanott német nyelven megjelent útleírásában.¹

Mint látható, a történet a tényeket illetően minden hitelességet nélkülöz, hiszen Batu nem 1247-ben Nagyváradnál a magyar király keze által halt meg, hanem 1255-ben odahaza, az Arany Horda székhelyén reumában hunyt el, nem is szólva arról, hogy Batu Magyarország elleni támadása, a tatárjárás nem 1247-ben, hanem 1241-ben volt, s a magyar király ebben az időben nem valamelyik László, hanem IV. Béla volt. A történet koholt jellegére már N. M. Karamzin (Карамзин 1816–1829, 4, 34–36, Примѣчаніе 84) felhívta a figyelmet. Ennek ellenére még mindig

¹ A latin verzió az 1556. évi harmadik latin nyelvű kiadás alapján: „Hunc Bathi, annales referunt, ab Vulaslavu Hungarorum rege, qui post baptismum Vuladislau dictus, inque divorum numerum relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sororem, quam in regni depopulatione forte nactus fuerat, secum abduxisset, rexque & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetuque in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero contra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem una cum Bathi adultero interfecit. Haec gesta sunt anno mundi 6745”. A német változat: „Disen Bathi sol ain Khünig zu Hungern Wlaslaw und nach der Tauff Ladislaus genant wardt / der auch geheilligt sein solt / als derselb Bathi in Hungern khriegt / des Khünigs schwester hingefürt / und der Khünig den ereilt / sein Schwester des Bathi wehr erwüsch / und wider den Brueder gefochten / also die baide / der Bathi und des Khünigs schwester erschlagen worden” (Герберштейн 2008: 392–393).

akadnak történészek, akik hitelt érdemlőnek tartják az évkönyvekben olvasható történetet (vö. Почекаев 2006, § 28).

Már Karamzin (Ibid.) világosan látta, hogy az elbeszélés szerzője tulajdonképpen Szent Lászlóról beszél, aki a XII. század végén halt meg, s így természetesen nem vehetett részt a tatárjárás eseményeiben. Szent Száva nem téríthette meg, mert ő meg jóval László után élt. IV. Béla sem tudta megvédeni Nagyváradot, Batu a várost 1241-ben bevette.

Az orosz kutatásban később Sergej Solov'ev foglalkozott a legenda forrásával, s azt a feltevést kockáztatta meg, hogy a történet magva valós esemény emlékét őrzi, mégpedig a tatárok 1241. évi morvaországi betörését, amelynek során egy Olmütz (Olomouc) melletti csatában Jaroslav Šternberk vajda állítólag megölte Kublaj kán fiát (Соловьев 1854/2001: 840; 935, 664). A nagy orosz történész még nem tudta, hogy az esemény emlékét őrző költői mű az egész úgynevezett Königinhofi kézirattal (Rukopis královédvorský) együtt közönséges hamisítvány, s ilyen csata nem is volt, sőt Jaroslav is költött figura. Solov'ev „eredményét” kritikátlanul átvette Ikonnikov is (Иконниковъ 1891–1908, 2/2: 1784–1785).

Hodinka Antal a Batu kán megöletéséről szóló orosz történettel akkor találkozott, amikor a Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának a megbízásából „Az orosz évkönyvek teljes gyűjteménye” (PSRL) addig megjelent kötetiből kigyűjtötte és magyarra fordította a magyar vonatkozású részeket. Könyvének II. A) és II. B) mellékletében („A černigovi Mihály megöletéséről és a Batu haláláról szóló szövegek”) négy különféle évkönyv szerinti változatát közli a történetnek orosz eredetiben és párhuzamos magyar fordításban (Hodinka 1916: 458–483). Kommentárjaiban átveszi Ikonnikovtól a szerző személyére vonatkozó nézetet, miszerint a művet az ismert Pachomij (? – 1484 után) szerb eredetű szerzetes alkotta és illesztette be az évkönyvbe, ugyanakkor helyre is igazítja Ikonnikovot: „hanem abban téved Ikonnikov és forrása, Veselevski, ha azt mondják, hogy: въ основѣ этого сказанія лежитъ истинное событіе — поражение татаръ при осадѣ Ольмюца чеш. воев. Яр. Штернбергскимъ, mert a mondában Pachomikus [sic!] barát a mi sz. László mondánkat dolgozta át” (Hodinka 1916: 282), vagyis rámutat a történetnek a hamis Königinhofi kéziratra alapozott eredetét valló nézet tarthatatlanságára, s egyben rávilágít arra, hogy a Batu megöletéséről

szóló történet nem más, mint a magyar Szent László monda átdolgozása. Az idézett szövegbe Hodinkánál valószínűleg elírás folytán került Veselovskij neve, az idézett helyen Ikonnikov egyértelműen Solov'evra hivatkozik.

Az orosz kutatásban érdekes módon ugyancsak 1916-ban tisztázódott a történet eredete, mégpedig Sergej Rozanov tanulmányában. Rozanov rámutat a Batu haláláról szóló orosz történet, valamint a Szent Lászlóról és a leányrabló kunról szóló magyar népi monda hasonlóságára. Szerinte is kétségtelen, hogy a szerb Szent Száva beleszövése a történetbe olyan szerb szerzőre mutat, aki ismerte a magyarországi viszonyokat és személyes élményei lehettek Nagyváradról, de nem látja bizonyítottnak, hogy ez éppen a szerb Pachomij szerzetes lett volna (Розановъ 1916). Nem kétséges, hogy Rozanov Hodinkától függetlenül jött rá a Szent László legendával való egyezésre, hiszen az I. világháború közepén a két, egymással hadban álló országban dolgozó tudósnek módja sem lett volna egymás művét megismerni.

Magyar részről az orosz szöveggel Perényi József foglalkozott még. Ő Rozanov nyomán indult el, de az orosz kutatók többségi véleményét magáévá téve Pachomij szerzősége mellett foglalt állást. Biztosra vette, hogy ez a Pachomij volt 1442 körül mind a Chronograf című történeti mű, mind pedig benne a Szent László-legenda szerzője, illetve kompilátora (Перени 1955: 231–234). A Chronografban azonban a legendának csak egy erősen lerövidített változata olvasható (PSRL 22: 400–401), amely ide már az orosz évkönyvekben olvasható részletesebb változat átdolgozásaként került be (vö. Творогов 1975: 177), tehát az évkönyvirodalomban már elterjedt szöveg átdolgozása. Nem valószínű, hogy Pachomij a saját művét lerövidítette volna, tehát nem valószínű az sem, hogy a rövidebb és a bővebb változat szerzője azonos; ráadásul semmi bizonyítékunk sincs arra, hogy az 1490-es években, amikor (vagy legalábbis ennél nem korábban) az orosz Chronograf keletkezett (Клосс 1971), Pachomij még egyáltalán életben lett volna (vö. Радојичић 1957: 245–246; Bori 1971: 7–30). Téves információ alapul Đ. Sp. Radojčićnak (Радојичић 1957: 245) az a Bori Imre (1971: 27) által is átvett megállapítása, hogy a szerzőnek 1474 előtt kellett Nagyváradon járnia, mert a Kolozsvári testvérek nevezetes Szent László-szobrát a törökök

1474. évi betörésük során megsemmisítették; a szobor ugyanis csak 1660-ban pusztult el, amikor a török a várost elfoglalta (vö. ML 2: 668).

Mindezek alapján nincs semmi akadálya annak, hogy a magyar–szerb Szent László-legenda oroszországi megjelenését is az 1480-as évekre tegyük, és Mátyás király és III. Iván diplomáciai kapcsolataival hozzuk összefüggésbe. Szerzője nyilvánvalóan magyarországi szerb volt, s a szöveg Hodinka Antal (1916: 483) által észrevett szerbizmusai arra vallanak, hogy eredetileg szerbül íródott, akárcsak a szintén diplomáciai úton Oroszországba került Drakula-történet is (Золтан 2014: 191–194). Az orosz kutatás főiránya ugyan az Athosz-hegyről érkezett szerb Pachomij szerzetest tartja a mű szerzőjének (vö. Прохоров 1989), de elég sok érv szól amellett, hogy kellett lennie egy másik szerb szerzőnek is, aki (vagy akinek a szövege) Magyarországról került Oroszországba a XV. század végén. A Batu haláláról szóló történet mintegy kapóra jött Moszkvában, amikor a tatár hódítóktól való végleges felszabadulás volt éppen napirenden (Страхов 2014). Így épült be a magyarországi szerb szerző műve az orosz évkönyvirodalomba: Szent László vitézsége az orosz keresztényeket buzdította harcra a „pogány” tatárok ellen.

IRODALOM

- BORI Imre. 1971. A szerb Szent László-legendáról. In: BORI Imre. *Irodalmak – kölcsönhatások. Kapcsolattörténeti tanulmányok*. Újvidék, Forum, 7–30.
- HODINKA Antal. 1916. *Az orosz évkönyvek magyar vonatkozásai*. Budapest, MTA.
- ML = ZÁDOR Anna, GENTHON István (szerk.). 1975–1984. *Művészeti Lexikon* 1–4. 2. kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- ZOLTÁN András. 1984. Megjegyzések az orosz Drakula-történet keletkezéséhez. *Filológiai Közöny* 30, 149–164.
- ZOLTÁN András. 2009. Az első névtelen orosz fordítás a magyar irodalomból: Szent Orsolya legendája. In: SZVÁK Gyula (szerk.). *Szent Orsolyától Iszaak Babelig*. Budapest, Russica Pannonica, 13–32.

- ГЕРБЕРШТЕЙН С. 2008. *Записки о Московии*. В 2 т. Т. 1. Латинский и немецкий тексты, русские переводы с латинского А. И. Малеева и А. В. Назаренко, с ранненововерхненемецкого А. В. Назаренко. Под ред. А. Л. ХОРОШКЕВИЧ. М., Памятники исторической мысли.
- ГОРСКИЙ А. А. 2001. «Повесть о убиении Батыя» и русская литература 70-х гг. XV века. В: ГОРСКИЙ А. А. (ред.) *Средневековая Русь*. Т. 3. М., Индрик, 191–221.
- ЗОЛТАН А. 2006. Миграция одного текста: Легенда о святой Урсуле в составе русских переводов Хроники М. Стрыйковского: *Труды Отдела древнерусской литературы*, 57, 197–208.
- ЗОЛТАН А. 2014. *Interslavica: Исследования по межславянским языковым и культурным контактам*. М., Индрик.
- ИКОННИКОВЪ В. С. *Опытъ русской исторіографіи. 1891–1908*. Т. 1. Кн. 1–2, Т. 2. Кн. 1–2. Киевъ, Тип. Имп. Ун-та св. Владимира.
- КАРАМЗИНЪ Н. М. 1816–1829. *Исторія государства Россійскаго*. Изд. 2. Т. 1–12. Санктпетербургъ, Тип. И. Греча.
- КЛОСС Б. М. 1971. О времени создания русского Хронографа. *Труды Отдела древнерусской литературы*, 26, 244–255.
- КЛЮЧЕВСКИЙ В. О. 1871. *Древнерусскія житія святыхъ какъ историческій источникъ*. М., Изданіе К. Солдатенкова, Типографія Грачева.
- ПЕРЕНИ Й. 1955. Легенда о святом Владиславе в России. *Studia Slavica Hung.* 1, 227–244.
- ПОЧЕКАЕВ Р. Ю. 2006. *Батый: Хан, который не был ханом*. М., АСТ, АСТ Москва, Евразия.
http://oldevrasia.ru/library/R-YU--Pochekaev_Batyy--KHan--kotoryy-ne-byt-khanom/
- ПРОХОРОВ Г. М. 1989. Пахомий Серб (Логофет). В: ЛИХАЧЕВ Д. С. (отв. ред.) *Словарь книжников и книжности Древней Руси. Вып. 2 (вторая половина XIV – XVI в.)*. Ч. 2: Л–Я. Л., Наука.
<http://lib.pushkinskiydom.ru/Default.aspx?tabid=4505>
- ПСРЛ = *Полное собрание русских летописей*, 1–41. СПб.–М., 1841–2001.

- РАДОЛИЧИЋ Ђ. 1957. Стара српска књижевност у Средњем Подунављу (од XV до XVIII века). *Годишњак филозофског факултета у Новом Саду*, 2, 239–270.
- РОЗАНОВЪ С. П. 1916. Повѣсть объ убиеніи Батыя. *Извѣстія Отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ*, 21/1, 109–142.
- СОЛОВЬЕВ С. М. 2001. *История России с древнейших времен 1054–1462*. Кн. II. М., АСТ; Харьков: Фолио [Изд. 1-е: 1854].
- СТРАХОВ А. Б. 2014. О духовно-политических смыслах «Слова об убиении злочестивого царя Батыя». *Историческое образование* 2. http://www.religion.in.ua/zmi/foreign_zmi/25864-o-duxovno-politicheskix-smyslax-slova-ob-ubienii-zlochestivogo-carya-batyuua.html
- ТВОРОГОВ О. В. 1975. *Древнерусские хронографы*. Л., Наука.